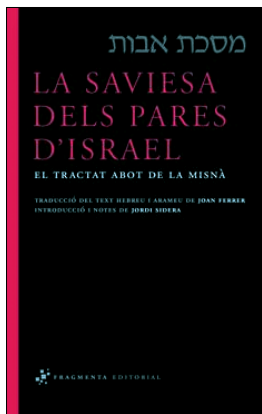

La saviesa dels pares d'Israel

Joan Ferrer,
La saviesa dels pares d'Israel,
Fragmenta Editorial,
Barcelona 2010.

Qualsevol persona que s'hagi endinsat en el cor de la gran biblioteca bíblica s'ha adonat que és un territori literari i religiós molt ric: hi podrà trobar novel·les extraordinàries –com podria ser la narració de Josep i els seus germans, que trobem en la part final del llibre del Gènesi, o tot el llibre de la reina Ester–, oracles en què els vells profetes d'Israel, amb veu de tro, clamen a favor dels pobres i dels qui han quedat al marge de la història, textos legals que ens porten a un món antic que ofereix normes morals rigoroses –«Estima els altres com a tu mateix» (Levític 18,19)–, al costat d'antics tabús –«pel que fa als animals remugants i als que tenen la peülla partida, no menjareu els següents, que heu de considerar impurs: el camell, que és remugant però no té la peülla partida; el conill, que és remugant però no té la peülla partida; la llebre, que és remugant però no té la peülla partida; el porc, que té la peülla partida però no és remugant» (Levític 11,4-7).

Ara bé, arriba un moment en què ens adonem que trepitgem un territori nou: la saviesa, que té com a patró Salomó, fill de David, rei a Jerusalem. El Primer llibre dels Reis fa un elogi molt singular del rei savi:

«Déu va concedir a Salomó una saviesa i una intel·ligència molt grans, i uns coneixements

tan vastos com la sorra de la vora de la mar. La saviesa de Salomó superava la de tots els habitants de les terres d'orient i d'Egipte. Era el més savi de tots els homes: més que Etan, l'ezrahita, més que Eman, Calcol i Dardà, fills de Mahol. La seva anomenada arribava a totes les nacions veïnes. Va pronunciar tres mil proverbis i fou l'autor de cinc mil càntics. Va tractar de les plantes, des del cedre del Líban fins a l'hisop que creix a les parets. Va tractar dels animals que caminen, dels que volen, dels que s'arrossegueuen per terra i dels que neden. Venia a escoltar la saviesa de Salomó gent de tots els països, de part de tots els reis de la terra» (1Reis 5,9-14).

El savi observa el món, la vida quotidiana, dona noms i fa classificacions. Umberto Eco va publicar l'any 2009 un llibre que duu per títol *Vertigine della lista*, en què mostra, amb la seva colossal erudició, que el món ha acumulat saber a força de fer una llista de noms i de coses conegudes. Un diccionari o una enciclopèdia en essència són una llista de mots. Google –que sembla que és el negoci més gran de tota la història del món– parteix de la idea que ja van tenir els savis medievals (Hug de St. Cher, que va morir l'any 1262, va fer les primeres concordances de la traducció llatina de la Bíblia o Vulgata) d'ordenar els mots que componen un text, que originàriament es va aplicar en el llibre dels llibres: la Bíblia. Això aplicat a totes les pàgines web d'internet ens dona el principi del gran cercador.

Els savis de la Bíblia –que participaven d'un món de saviesa internacional, que va néixer a Mesopotàmia i a Egipte– tenien per principi fer una oferta de sensatesa al món. El llibre bíblic dels Proverbis n'és el testimoni més singular. Allí hi ha una mica de tot: «No responguis al neci amb niciesa, no fos cas que t'igualessis amb ell.» I tot seguit: «Respon al neci amb niciesa, no fos cas que es cregués ser savi» (Proverbis 26,4-5). O quan llegim: «Fins entre rialles s'amaguen les penes» (Proverbis 14,13), ens sembla estar contemplat Charlie Rivel, el genial pallaso que va néixer amb el nom de Josep Andreu.

La saviesa dels pares d'Israel –llibre traduït al català per Joan Ferrer, professor d'estudis hebreus de la Universitat de Girona i degà de la Facultat de Lletres, com també codirector del Butlletí de l'Associació Bíblica de Catalunya, i prologat i anotat per Jordi Sidera, professor d'història de la filosofia i de les religions a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Girona i publicat per Fragmenta Editorial– ens situa de ple en un món que és hebreu de la saviesa bíblica, tal com va ser cultivada pels mestres jueus de les generacions antigues, especialment els qui hagueren d'afrontar la destrucció del temple de Jerusalem l'any 70 dC causada per les legions romanes de Vespasià i Titus. A partir d'aquest fet dramàtic, el judaisme s'haurà de repensar radicalment: el culte en el temple ja no serà mai més possible, de manera que la vida religiosa i el treball intel·lectual dels mestres consistirà a fer la interpretació dels escrits sagrats –la Bíblia– i d'editar els textos fonamentalment de caràcter legal que s'havien transmès per tradició oral. Aquest recull legal és conegut amb el nom de Misnà i va ser editat cap a finals del segle II de la nostra era pel rabí Yehudà el Patriarca. Els comentaris que les acadèmies rabíniques van fer de la Misnà donaren lloc al Talmud de Jerusalem (ca. 400 dC) i al Talmud de Babilònia (ca. 600 dC), les grans compilacions que es troben –al costat de la Bíblia– en el fonament de l'experiència religiosa que constitueix el judaisme, tal com ha estat viscut i practicat al llarg de tots els temps, fins avui mateix.

La Misnà és fonamentalment un codi legislatiu, tan avorrit –diguem-ho així– com qualsevol corpus legal antic o modern. Dins aquesta obra, però, hi ha una perla de caràcter sapiencial que és el tractat Abot, el text que acaba de ser traduït i publicat en català per primera vegada.

És un llibret preciós que vessa sensatesa. No cal cercar-hi un fil argumental, perquè no en té cap. És simplement un recull de sentències dels mestres antics del judaisme que van ser recollides i incorporades dins un àrid i gruixut corpus legislatiu. El judaisme ha estimat aquest text

perquè conté un profund i afinat sentit ètic de la vida i de la manera jueva de comprendre el món, que en realitat és profundament i simplement humana. És difícil de presentar un llibre que és un recull de propostes sapiencials, és a dir, de maneres d'interpretar el món i d'intentar comprendre'l. Els pensaments dels savis són variables, com el vent que mou els núvols que fan ploure sobre la terra. El pensament va d'ací d'allà i ofereix motius de reflexió i de vida. La llengua hebrea en què va ser escrit originalment aquest llibre va ser durant segles una llengua habitual en les pregàries, l'estudi i l'escriptura de les persones cultes de les comunitats jueves del nostre país. A l'Arxiu Històric de Girona es conserva el darrer document que podem datar escrit en llengua hebrea per un jueu català que es deia Jucef Zabara, que era el recaptador de la comunitat jueva de Girona en uns moments en què aquesta ja estava agonitzant (1443). És un quadern de comptes escrit en hebreu i farcit de paraules catalanes en lletres hebrees. Quan una paraula no la sabia en hebreu, Zabara l'escriu en català, que era l'única llengua que ell i tots els altres jueus parlaven en la vida quotidiana. Així hi trobem neules, clareia –vi barrejat amb mel i espècies– i torrocs –que era la forma com els gironins medievals anomenaven el dolç de Nadal que nosaltres anomenem torró–. Aquesta traducció catalana de *La saviesa dels pares d'Israel*, feta per dos professors gironins, torna a donar veu catalana a aquells que pel fet de ser diferents –eren jueus– van haver de callar per sempre.

L'edició catalana és realment magnífica: els editors de Fragmenta l'han editat amb una rara bellesa i perfecció. El text original hebreu es presenta cara a cara amb la pulcra traducció catalana de Joan Ferrer, de manera que constitueix un gran goig tenir-lo a les mans i fruit d'aquesta antiga saviesa d'Israel. El treball que han fet el traductor i el prologuista i anotador –el professor Jordi Sidera– constitueix una aportació molt significativa a la cultura catalana i al món dels estudis jueus. Per molts anys! ♦

MARIA DE L'ESPERANÇA AMILL